

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 15/2014 vp

**Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali-
huollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista an-
netun lain ja potilaan asemasta ja oikeuksista
annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi niihin
liittyviksi laeiksi**

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 21 päivänä lokakuuta 2014 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi (HE 185/2014 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Kirsi Talonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- esittelijäneuvos Arja Myllynpää, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- ylitarkastaja Riikka Jackson, Etelä-Suomen aluehallintovirasto
- hallintopäällikkö Jaana Vento, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- oikeusministeriö
- Sosiaaliasiamiehet ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan tarkennettavaksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muistutusmenettelyä koskevia säännöksiä sekä lisättäväksi edellä mainittuihin lakeihin kanteluja koskevat säännökset.

Esityksessä ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon kanteluasioiden käsittely hallintolain kanteluasioiden käsittelyä koskevien uusien säännösten mukaiseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön sisältyvät kante-

lujen käsittelyn määräaika koskevat säännökset kumotaan.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden tulisi tiedottaa asiakkailleen ja potilailleen muistutusmenettelyn käytöstä ja käsitellä tehdyt muistutukset asianmukaisesti kohtuullisessa ajassa. Muistutuksiin tulisi antaa kirjallinen perusteltu vastaus.

Asiakkailla ja potilailla olisi oikeus tehdä myös kantelu sosiaali- ja terveydenhuoltoa valvoville viranomaisille hallintolain kantelusäännösten mukaisesti. Sosiaali- ja terveydenhuol-

lon valvontaviranomaisilla olisi harkintaansa perustuen mahdollisuus siirtää niille tehty kantelu toimintayksikköjen muistutuksena käsiteltäväksi sellaisissa tilanteissa, joissa muistutusta ei olisi ennen kantelun tekemistä tehty.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa muistutusmenettelyn asemaa ensisijaisena keinona kanteluun nähden, tehostaa sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaa ja turvata valvontaviranomaisten mahdollisuuksia keskittyä riskiarvioinnin perusteella perusteltuun valvontaan sekä edistää asiakkaan ja potilaan sekä sosiaali-

ja terveydenhuollon toimintayksiköiden oikeusturvaa ja toimintayksikön omia toimintamahdollisuuksia tilanteessa, joissa asiakas tai potilas on tyytymätön toimintayksikön toimintaan. Tavoitteena on myös parantaa oikeusturvan saamista siten, että kantelut ja muut valvonta-asiat tulevat käsiteltyksi nykyistä joutuisammin. Samalla tavoitteena on parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden omavalvontaa.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan tamikuun 1 päivänä 2015.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Esityksen tavoitteena on vahvistaa muistutuksen asemaa ensisijaisena menettelynä suhteessa hallintokanteluun. Esityksellä pyritään siihen, että asia käsiteltäisiin mahdollisimman usein muistutuksena siinä toimintayksikössä, jonka toiminnasta on kyse ja jossa asia voidaan tarvittaessa nopeimmin korjata. Terveystieteidenhuollossa jo pitkään käytössä olleen muistutusmenettelyn käytön lisäämisellä voidaan valvonnan voimavaroja suunnata ennalta ehkäisevään ohjaukseen ja riskinarvioinnin mukaan perusteltuun valvontaan. Ehdotettu muutos on muistutusmenettelyn alkuperäisen tarkoituksen mukainen ja on omiaan edistämään asiakkaan ja potilaan oikeusturvaa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutoksin.

Muistutuksen käyttö on ollut erityisesti sosiaalihuollossa melko vähäistä muun muassa sen vuoksi, että asiakkaalla on käytettävissään muutoksenhakumahdollisuus etuuspäätöksen korjaamiseksi. Toisaalta sosiaaliasiamiesten kokemusten mukaan tyytymättömyyden ilmaisemisen pelätään voivan johtaa aikaisempaa huonompaan kohteluun. Valiokunta pitää tärkeänä, että muistutusmenettelystä tehokkaasti tiedotetaan ja toimintayksiköiden henkilökunnalle annetaan koulutusta asiakkaiden ja potilaiden oikeuksista. Lakiehdotusten mukaan tiedottamisen lisäksi toimintayksikön on järjestettävä muistutuksen

tekeminen asiakkaalle mahdollisimman vaivattomaksi. Asiakkaille suunnatussa tiedottamisessa on myös tärkeää ottaa huomioon eri tavoin kommunikaatio- tai aistiongelmaiset henkilöt. Muistutusmenettelyn kehittämisen lisäksi on välttämätöntä kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon omavalvontaa ja asiakaspalautejärjestelmiä siten, että niiden avulla voidaan tehokkaasti parantaa toiminnan laatua.

Esityksen mukaan asiakkaalla ja potilaalla on oikeus tehdä muistutus kirjallisesti tai suullisesti. Mahdollisuus suullisen muistutuksen tekemiseen on tärkeää esimerkiksi hyvin iäkkäiden henkilöiden kohdalla tai jos kirjallinen menettely aiheuttaa henkilölle kohtuuttomia vaikeuksia. Sosiaaliasiamiesten ja potilasasiamiesten tehtäviin sisältyy myös avustaminen muistutusten tekemisessä. Esityksen perustelujen mukaan kirjallinen muistutus on edelleen ensisijainen, mutta suullinen muistutus olisi mahdollinen erityisesti syystä. Valiokunta ehdottaa lakiehdotusten muuttamista siten, että tämä tarkoitus ilmeenee säännöksistä.

Lakiehdotusten mukaan muistutuksen voi tehdä asiakas tai potilas. Käytännössä myös omaisten tekemät muistutukset on käsitelty ja niihin on vastattu salassapitosäännösten asettamissa rajoissa. Valiokunta ehdottaa, että säännöksiä täsmennetään siten, että esimerkiksi omaisen mahdollisuus muistutuksen tekemiseen otetaan huomioon.

Hallituksen esityksessä asiakaslakiin ja potilaslakiin ehdotetaan kantelua koskevia säännöksiä ja sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön sisältyvien kanteluiden käsittelyn määräämistä koskevien säännösten kumoamista. Perustelujen mukaan tarkoituksena on täydentää hallintolain sääntelyä kantelujen siirtomenettelyn osalta. Säännöksiä on kuitenkin mahdollista tulkita siten, että erityislaissa rajataan hallintokantelun tekemiseen oikeutettujen piiriä ja sitä, mille viranomaisille kantelun voi tehdä. Koska tämä ei ole ollut esityksen tarkoitus, valiokunta ehdottaa asiakaslain 23 a §:n 1 momentin ja potilaslain 10 a §:n 1 momentin muuttamista viittauksiksi hallintolakiin.

Esityksen perustelujen mukaan Valviran on arvioitava, onko sille lähetetty, mutta työnjaon mukaan aluehallintovirastolle kuuluva kantelu käsiteltävä muistutusmenettelyssä. Valiokunta toteaa, että aluehallintovirastolla on myös Valviran sille siirtämien kantelujen osalta toimivalta asian edelleen siirtämisestä muistutuksena käsiteltäväksi. Valiokunta pitää kuitenkin tarkoituksenmukaisena, että Valvira voi säännösten perusteella selvissä tapauksissa siirtää asian myös suoraan toimintayksikköön.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta

23 §. Muistutus. Valiokunta ehdottaa 1 momentin täsmentämistä siten, että muistutuksen voi tehdä myös asiakkaan laillinen edustaja, omainen tai muu läheinen, jos hän ei itse kykene muistutusta tekemään. Lisäksi ehdotetaan kirjallisen menettelyn pääsääntöisyyden ilmaisemista säännöksessä.

23 a §. Kantelu. Yleisperusteluissa ilmenevistä syistä ehdotetaan 1 momentti muutettavaksi

viittaukseksi hallintolain 8 a luvun säännöksiin hallintokantelusta.

Voimaantulo. Uusia ja muutettuja säännöksiä muun muassa kirjallisesta vastauksesta on tarkoituksenmukaista soveltaa myös lain voimaan tullessa jo vireillä oleviin asioihin, minkä vuoksi voimaantulosäännöksen 2 momentti ehdotetaan poistettavaksi.

2. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta

10 §. Muistutus. Valiokunta ehdottaa 1 momenttiin 1. lakiehdotuksen 23 §:ää vastaavia muutoksia. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että voimassa olevaa 3 momenttia vastaavaa 4 momenttia ei muuteta, koska lakiehdotuksesta voi saada käsityksen, että myös rikoksesta epäillyn olisi neuvottava potilasta syytteen nostamisessa.

10 a §. Kantelu. Valiokunta ehdottaa 1 momentin muuttamista viittaukseksi hallintolain 8 a luvun säännöksiin. Valiokunta ehdottaa säännöksen loppuun lisättävän 1. lakiehdotuksen 23 a §:ää vastaavalla tavalla säännöksen toimintayksikön velvollisuudesta antaa valvontaviranomaiselle tieto muistutukseen annetusta vastauksesta.

Voimaantulo. Valiokunta ehdottaa vastaavaa muutosta kuin 1. lakiehdotuksen voimaantulosäännökseen.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että 3.—11. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muotosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 23 § sekä lisätään lakiin uusi 23 a §, seuraavasti:

23 §

Muistutus

Sosiaalihuollon laatuun tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. *Jos asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene itse tekemään muistutusta tai jos hän on kuollut, muistutuksen voi tehdä hänen laillinen edustajansa, omaisensa tai muu läheisensä.* Toimintayksikön on tiedotettava asiakkailleen muistutusoikeudesta riittävällä tavalla sekä järjestettävä muistutuksen tekeminen asiakkaalle mahdollisimman vaivattomaksi. *Muistutus tulee tehdä pääsääntöisesti*

kirjallisesti. Muistutus voidaan tehdä myös suullisesti erityisestä syystä.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

23 a §

Kantelu

Kanteluun sovelletaan mitä hallintolain (434/2003) 8 a luvussa säädetään hallintokantelusta.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten HE)

(2 mom. *poist.*)

2.

Laki

potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 10 § sekä lisätään lakiin uusi 10 a §, seuraavasti:

10 §

Muistutus

Terveys- ja sairaanhoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä potilaalla

on oikeus tehdä muistutus terveydenhuollon toimintayksikössä terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle. *Jos potilas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene itse tekemään muistutusta tai jos*

hän on kuollut, muistutuksen voi tehdä hänen laillinen edustajansa, omaisensa tai muu läheisensä. Toimintayksikön on tiedotettava potilailleen muistutusoikeudesta riittävällä tavalla sekä järjestettävä muistutuksen tekeminen heille mahdollisimman vaivattomaksi. Muistutus tulee tehdä pääsääntöisesti kirjallisesti. Muistutus voidaan tehdä myös suullisesti erityisestä syystä.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

Jos muistutusta käsiteltäessä ilmenee, että potilaan hoidosta tai kohtelusta saattaa seurata potilasvahinkolaissa (585/1986) tarkoitettu vastuu potilasvahingosta, vahingonkorvauslaissa (412/1974) tarkoitettu vahingonkorvausvastuu, syytteen nostaminen, terveydenhuollon ammatinharjoittamislainsäädännössä tarkoitettu ammatinharjoittamisoikeuksien poistaminen, rajoittaminen tai kurinpitomenettely taikka muussa laissa säädetty kurinpitomenettely, on (*poist.*) potilasta *neuvottava*, miten asia voidaan panna vireille toimivaltaisessa viranomaisessa tai toimielimessä.

10 a §

Kantelu

Kanteluun sovelletaan mitä hallintolain (434/2003) 8 a luvussa säädetään hallintokantelusta.

Jos asiassa ei ole tehty muistutusta, ja valvontaviranomainen arvioi, että kantelu on tarkoituksenmukaisinta käsitellä muistutuksena, viranomainen voi siirtää asian asianomaiseen toimintayksikköön käsiteltäväksi. Siirto on tehtävä välittömästi arvion tekemisen jälkeen. Siirrosta on ilmoitettava kantelun tekijälle. *Toimintayksikön on annettava tieto siirrettyyn asiaan annetusta vastauksesta siirron tehneelle valvontaviranomaiselle.*

(3 mom. kuten HE)

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten HE)

(2 mom. *poist.*)

Helsingissä 5 päivänä marraskuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Rehula /kesk
jäs. Johanna Jurva /ps
Merja Kuusisto /sd
Sanna Lauslahti /kok
Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Lasse Männistö /kok
Hanna Mäntylä /ps

Mikael Palola /kok
Terhi Peltokorpi /kesk
Sari Sarkomaa /kok
Hanna Tainio /sd
Anu Vehviläinen /kesk
Ulla-Maj Wideroos /r
Erkki Virtanen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.